Minoritatea unei minorități.
Românii din Secuime

Ferenc POZSONY

În lucrarea mea voi prezenta cultura populară tradiţională a românilor din secuime. Această populaţie, comunitate, mai ales după 1989, este destul de frecvent în centrul massmediei, dar este prezentă şi în viaţa politică, socială, confesională din România. În discursurile postdecembriste zona şi problematica ei a fost denumită HAR-COV (**Har**ghita – **Cov**asna).

Terra Siculorum, Ţinutul Secuiesc, împreună cu Pământul Crăiesc al saşilor, în epoca medievală a avut o autonomie specifică aproape până în anul 1867. Ca şi teritoriul saşilor, secuimea a fost împărţită în scaune, zone administrative interioare: Mureş, Odorheiu, Ciuc, Trei Scaune şi Arieş. Structurile sociale, instituţiile specifice ale acestei autonomii, drepturile şi îndatoririle bine codificate în scris ale comunităţiilor locale, au contribuit la faptul, că în centrul geografic al României şi astăzi găsim o enclavă, majoritară maghiară.

Structura demografică şi etnică a ţinuturilor autonome secuieşti s-a schimbat în mod continuu în ultimele secole. Primele recensământe mai exacte au fost realizate în secolul al XVIII-lea. Numai în Trei Scaune, teritoriul actualului judeţ Covasna, în anul 1750 au fost înregistrate de administraţia austriacă 4.107 (13,23%), iar în anul 1762 în total 6.852 de persoane aparţinând de religia ortodoxă sau greco-catolică. În timpul primului recensământ general şi oficial (1850) în Trei Scaune (judeţul Covasna) au trăit în total 15.317 (14,44%) de persoane de religie ortodoxă şi greco-catolică.[1]

Pe teritoriul judeţelor Covasna, Harghita şi Mureş populaţia maghiară şi astăzi este majoritară. Proporţia românilor din aceste judeţe s-a schimbat continuu în ultimul secol:

Judeţul	1910	1930	1966	1992	2002
Covasna	11,50%	16,50%	19,10%	23,40%	23,28%
Harghita	6,10%	9,00%	11,80%	14,00%	14,06%
Mureş	39,00%	43,60%	49,10%	52,10%	53,26%

După datele recensământelor oficiale[2], în ultimii 150 de ani prezenţa românilor s-a restructurat în primul rând în oraşele din aceste zone:

Oraşul	**1850**	**1880**	**1910**	**1930**	**1966**	**1992**	**2002**
Cristuru Secuiesc	5,02%	1,52%	0,63%	6,36%	2,50%	2,44%	2,27%
Odorheiu Secuiesc	2,44%	0,75%	1,03%	9,52%	4,44%	2,12%	2,91%

[1] Pál 1999. 67-68.
[2] Varga E. 1998.

BDD-V2514 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:31 UTC)

Baraolt	7,20%	0,93%	0,23%	1,60%	3,16%	3,24%	3,10%
Târgu Secuiesc	0,42%	0,33%	0,74%	3,42%	4,15%	7,93%	7,81%
Gheorgheni	1,65%	0,32%	1,74%	4,39%	6,45%	10,52%	10,79%
Miercurea Ciuc	0,68%	0,24%	0,57%	7,89%	7.04%	16,21%	17,30%
Sfântu Gheorghe	12,61%	0,49%	0,64%	17,12%	11,56%	23,48%	23,03%
Covasna	16,78%	13,04%	18,2%	23,60%	24,82%	31,76%	32,30%
Târgu Mureş	13,53%	9,28%	6,70%	24,60%	30,00%	46,30%	50,34%

În tabelul prezentat observăm că populaţia românească în reşedinţe de judeţ (Tg. Mureş, Sfântu-Gheorghe, Miercurea Ciuc) aprope s-a dublat după colectivizarea din 1962, cât şi după constituirea judeţelor din 1968.

Zone omogene româneşti, pe teritoriul celor trei judeţe, s-au format în primul rând în jurul oraşului Întorsura Buzăului (jud. Covasna) şi în zona muntoasă de lângă râul Mureş (zona Topliţei şi Ghiurghiului).

Sate majoritare româneşti găsim astăzi şi în alte zone (ex. Voşlobeni din jud. Harghita) înconjurate de localităţi secuieşti. Totodată şi numărul localităţilor mixte este însemnat (ex. Zăbala din jud. Covasna). Nu în ultimul rând populaţia românească trăieşte în minoritate în foarte multe localităţi, unde nu constituie nici 20% (ex. Sântimbru din judeţul Harghita) din totalul populaţiei.

Structura etnică a localităţii Voşlobeni (Harghita), între 1850-2002, s-a schimbat vizibil:

Anul	Total locuitori	Români	Maghiari	Alte etnii
1850	756	746 (98,67%)	7	3
11880	729	669	23	37
1910	940	803	110	27
1930	2.017	1.445	552	20
1966	2.297	1.454	842	1
1992	2.053	1.273	778	2
2002	2.056	1.225 (59,58%)	807	24

Structura etnică a localităţii Zăbala (Covasna), mixtă din punct de vedere etnic, între anii 1850-2002 s-a schimbat în felul următor:

Anul	Total locuitori	Români	Maghiari	Alte etnii
1850	4.218	170 (4,035%)	3.948	100
1880	4.670	218	4.257	195
1910	5.810	463	5.220	127
1930	5.448	599	4.750	99
1966	5.563	881	4.674	8
1992	4.925	938	3.982	5
2002	4.814	906 (18,825%)	3.685	223

Structura etnică a satului Sântimbru (judeţul Harghita), situat într-un mediu romano-catolic omogen, nu s-a schimbat mai accentuat între anii 1850-1992:

BDD-V2514 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:31 UTC)

Anul	Total locuitori	Români	Maghiari	Alte etnii
1850	1.960	11	1.917	32
1880	1.693	1	1.623	69
1910	1.788	1	1.782	5
1930	1.762	1	1760	1
1966	2.233	9	2.224	0
1992	2.086	6	2.080	0

În localitățile secuieşti, unde numai câteva familii sau persoane româneşti au trăit, s-a desfăşurat în multe cazuri asimilarea culturală, familială, lingvistică, confesională şi etnică a lor.

În lucrarea noastră vom prezenta în primul rând rolul şi structura culturii populare tradiționale în cadrul comunităților româneşti din Secuime.

Studiile legate de cultura minorităților, din insulele etnice, culturale şi lingvistice europene, din perioada interbelică, au accentuat că în structura culturii acestor comunități găsim de obicei trei straturi mai importante:
1. elementele arhaice, 2. elementele interne, 3. elementele adaptate din mediul etnic înconjurător.[3]

În mijlocul comunităților secuieşti, românii au conservat o cultură populară mai arhaică decât mediul lor majoritar, sau din alte zone etnografice româneşti. Astfel, obiceiurile de trecere, legate de naştere, botez, logodnă, nuntă şi de înmormântare, până în zilele noastre au păstrat foarte multe elemente arhaice. De exemplu, în comunitatea românească din Zăbala (Covasna), nuntaşii care pornesc călare către casa miresei organizează şi astăzi întrecere pe ulițele satului. Totodată, în satele din Secuime s-a păstrat bărbieritul mirelui, iar în a treia zi de nuntă se organizează parodia ritualului, cu mascați, cu car împodobit, tras de măgar etc. În fruntea cortegiului funerar al tânărului decedat, pe lângă crucea din lemn, este purtată şi o creangă mai mare dintr-un măr, împodobită cu fructe, elemente gastronomice rituale. Peste sicriul decedatului, după ce preotul ortodox părăseşte ograda, sunt organizate ritualuri arhaice. De obicei tocmai atunci sunt înmânate animale de jertfă (miel, cocoş, găină), lumânări sfințite, colace, ştergare etc.

În cultura românilor din secuime, pe lângă elementele arhaice, găsim şi foarte multe elemente specifice locale, care s-au dezvoltat în mod independent. Aceste elemente, de obicei, sunt legate de mediul lor natural, geografic local, de resursele specifice din zonă. De exemplu, oierii din Zăbala, trăind la poalele dinspre apus ale Munții Vrancei, adaptându-se la contextul ecologic local, au perpetuat un păstorit specific *alpwirtschaft.*[4] Astfel, din toamnă până-n primăvară turmele sunt ținute în satele din văile munților, iar după 23 aprilie de obicei se urcă pe platourile montane, pe creasta Zârnei, Lăcăuțului sau Gorului.

Familiile românilor, conviețuind de secole cu secuii, au foarte multe informații despre cultura vecinilor. Mai ales în satele mixte, viața socială, economică, cotidiană le oferă multe situații când stabilesc contacte personale cu maghiarii din localitate. Pentru

[3] Weber-Kellermann 1959.
[4] Földes 1982.

BDD-V2514 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:31 UTC)

că în satele din secuime s-a format şi s-a perpetuat o distribuire fină a muncii, românii de obicei au invitat specialişti, meseriaşi (croitori, dulgheri, fierari, tâmplari etc.) maghiari pentru diferite munci şi evenimente.

Totodată, vecinii români, de obicei, sunt invitaţi la evenimentele familiale (botez, nuntă) mai importante, dar participă neinvitaţi la înmormântările apropiaţilor. În cadrul acestor evenimente familiale ei cunosc mai de aproape gastronomia specifică, folclorul muzical, coreografic al maghiarilor. În ţinuturile secuieşti arhitectura tradiţională, designul interioarelor, gastronomia populară s-au îmbogăţit treptat cu foarte multe elemente adaptate de la vecini, specialiştii maghiari.

Convieţuirea cotidiană firească este reprezentată şi de bilingvismul comunităţilor. Românii, care au trăit în satele mixte, sau în localităţi majoritare secuieşti, cunosc foarte bine dialectul local secuiesc. Maghiarii, în aceste sate, aproape până în anul 1968, cunoşteau într-o măsură mai mică limba vecinilor români.

Contactele cotidiene fireşti au contribuit şi la împrumutul elementelor româneşti de către comunităţile secuieşti. Astfel maghiarii au preluat multe tradiţii legate în primul rând de păstorit, sau legate de gastronomia românească. Astfel secuii abia în ultimele decenii au adaptat ciorbele (de perişoare) şi preparatele de mămăligă, specifice românilor.

Menţionăm că maghiarii de multe ori şi astăzi se adresează specialiştilor români (călugări, preoţi ortodocşi) pentru servicii rituale sau magice specifice, legate de vindecarea bolnavilor, de pedepsirea hoţilor, alungarea spiritelor rele, sau de sfinţirea caselor, grajdurilor, animalelor, apei etc.

Modernizarea strategiei şi a modului de viaţă s-a produs mai rapid la românii care au convieţuit pe lângă/sau împreună cu comunităţile secuieşti protestante.

În perioada constituirii naţiunii moderne şi a culturii naţionale, cele mai multe elemente tradiţionale, specifice tocmai românilor din secuime, s-au etnicizat rapid, au căpătat sensuri şi funcţii simbolice. Astfel portul tradiţional de sărbătoare a devenit *port naţional* la sfârşitul secolului al XIX-lea. Spre deosebire de secui, românii din zonă de obicei poartă vestă, pantaloni, căciulă maro, pe când maghiarii preferă căciula şi vesta neagră. Gardurile şi casele românilor în general au un colorit de toamnă (maro), pe când secuii şi astăzi preferă în general culoarea verde. Aceste elemente cotidiene au contribuit treptat la reprezentarea identităţii, totodată au un rol important şi în actul de identificare a etniei.

Trăind într-un mediu confesional, majoritar romano-catolic şi protestant, biserica ortodoxă şi cea greco catolică întotdeauna au avut o importanţă accentuată în viaţa lor spirituală, comunitară, în constituirea şi reprezentarea identităţii etnice, naţionale. Documentele istorice ne semnalează că, deja în secolul XVIII-lea, preoţii s-au ocupat de şcolarizarea copiilor în parohia locală. Astfel biserica proprie a fost şi este de fapt nu numai un obiectiv, perimetru sacru, ci şi locul reprezentării, trăirii colective a identităţii româneşti. Nuntaşii români din Zăbala, după ritualul religios, participă la o horă mare în faţa bisericii. Astfel evenimentul familial, religios contribuie la reprezentarea identităţii etnice.

Începând din secolul al XVIII-lea, bisericile din lemn, mai târziu din cărămidă, reprezentau spre exterior, spre secui, existenţa comunităţii româneşti într-o localitate. Totodată, obiectivele sacrale mai mici (cruci de lemn cu Iisus din placă pictată, troiţe etc.) pe lângă funcţiile lor sacre, au contribuit şi la reprezentarea identităţii etnice,

BDD-V2514 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:31 UTC)

culturale sau confesionale. Este interesant că aceste reprezenatări religioase aproape până la mijlocul secolului al XX-lea au rămas singurele obiective materiale, simbolice ale prezenței româneşti din secuime. În perioada 1940-1944 şi obiectele sacrele au suferit, în multe localități au fost deteriorate sau distruse.

După al doilea război mondial reprezentările româneşti au apărut în primul rând în oraşele din zonă. În perioada 1965-1972 în mod conştient au fost amplasate cu perechea lor maghiară (Bălcescu cu Gábor Áron, Bălcescu cu Petőfi Sándor). În „epoca de aur" au fost costruite mai ales obiective legate de personalități din alte zone (Oltenia, Munții Apuseni). După evenimentele din 1989 s-a schimbat radical rolul puterii centrale în viața culturală, şi astfel au fost amplasate deja monumente sau busturi legate numai de cultura şi istoria locală ale românilor din zonă. Aceste reprezentări simbolice au fost ridicate nu numai în oraşe, ci şi în sate.

Conflicte dintre comunitatea românească şi maghiară din secuime au fost puține. Desigur, în astfel de zone mixte, rivalizarea cotidiană sau simbolică este firească, dar simbioza şi complementarismul din viața economică cotidiană au contribuit, în mod permanent, la stabilizarea relațiilor interetnice. Astfel, nici o comunitate nu a pregătit nimicirea totală a celuilalt. Conflictele etnicizate s-au produs tocmai atunci când resursele materiale sau simbolice au fost reâmpărțite: 1848, 1916-1918, 1940, 1944, 1968, 1989-1990.

În perioada postdecembristă, timp de un deceniu, am asistat la o competiție simbolică în această zonă. Astăzi observăm mai ales o întrecere vizibilă în primul rând în constituirea capitalului economic. Problema HAR-COV şi în viitor va fi folosită în construirea şi mărirea capitalului politic, electoral – de către ambele etnii. După părerea mea, numai comunicarea locală, firească, dintre secuii majoritari şi românii minoritari va contribui la echilibrul etnic din zonă şi din România.

În încheiere, aş vrea să semnalez că, pe plan cultural şi mental, această coabitare româno-secuiască a contribuit la constituirea unui model specific de conviețuire.[5] Iar rezultatul acestui fapt este vizibil şi în cultura populară tradițională a ambelor etnii. Deci structura culturii populare a comunităților etnice din secuime este mai bogată, mai diversificată tocmai datorită contextului etnic specific al zonei.

Bibliografie

FÖLDES László, 1982. A vándorló Erdély. Történeti-néprajzi vizsgálatok az Erdély-Havasalföld közötti transhumance-ról. *Ethnographia* 3. 354-389.

PÁL Judit, 1999. A románok háromszéki betelepülésének néhány kérdése (1614-1850). In: Bárdi Nándor – Hermann Gusztáv Mihály (szerk.): *A többség kisebbsége. Tanulmányok a székelyföldi románság történetéről.* Pro-Print Könyvkiadó. Csíkszereda, 25-97.

POZSONY Ferenc – ANGHEL Remus Gabriel, 1999. Modele de conviețuire în Ardeal. Zăbala. Asociația Etnografică Kriza Janos. Cluj.

VARGA E. Árpád, 1998. Fejezetek a jelenkori Erdély népesedéstörténetéből. Tanulmányok. Püski Kiadó. Budapest.

WEBER-KELLERMANN, Ingeborg, 1959. Zur Frage der interethnischen Beziehungen in der Sprachinselvolkskunde. *Österreischische Zeitschrift für Volkskunde* 62. 19-47.

[5] Pozsony – Anghel 1999.

BDD-V2514 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:31 UTC)

Romanian Community in Székely Land

In our paper we present the ethnical, cultural and social context of Romanians in Székely land, in Covasna and Harghita county. This region is situated in the geographical center of Romania, where Romanian communities live together with Székely majority. The folk culture of Romanians from this region has preserved many archaic elements. In the modern period this traditional culture has acquired many symbolical meanings, representing the ethnical and national identity of the community. This paper presents models of co-existence of the Székely majority and Romanian minority in East-Transylvanian villages.

Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca
România

BDD-V2514 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:31 UTC)